

Кухар Ніна Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Kukhar Nina, Ph.D. in Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine).

Стаття надійшла: 17.10.2023

Статтю прийнято до друку: 24.10.2023

УДК 811.161.2‘367:070(477):355.01((470+571):477)‘‘2014/...‘‘

DOI 10.31652/2521-1307-2023-37-120-130

СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ В МОВІ ВІТЧИЗНЯНИХ МАСМЕДІА ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ Й СТРУКТУРИ

Інна Завальнюк

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Україна, м. Вінниця, вул. Острозького, 32
e-mail: zavalniukinna@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3993-9555

У статті окреслено специфіку функціонування найтиповіших синтаксичних одиниць у мові українських масмедіа періоду російсько-української війни. Закцентовано на аспектах оновлення їхнього змісту та структури. Простежено нові явища й тенденції у використанні головних членів речення, простих двоскладних та односкладних побудов, основних семантичних типів (словосполученневих та реченневих) вставлених одиниць, речень питальної модальності.

На найновішому ілюстративному матеріалі продемонстровано залежність вибору, змістового наповнення й структурування синтаксичних одиниць від комунікативно-прагматичних потреб: інтенцій журналіста, трансформацій в українському соціумі, потреб оновленої суспільної комунікації в умовах воєнного стану тощо. Установлено, що зміни й тенденції, які актуалізувалися в синтаксисі мови українських медійних текстів під впливом соціальних і комунікативно-прагматичних чинників, обставин воєнного часу посприяли оновленню композиційних та функційно-стилістичних прийомів подання матеріалу, зменшенню компонентного складу синтаксичних структур, іманентності вияву інтертекстуальності в заголовкових комплексах, що зумовлює образність, експресивізує виклад.

Ключові слова: синтаксична одиниця, член речення, просте двоскладне/односкладне речення, питальна модальність, вставлена одиниця, нова тенденція, інтертекстуальність, функційно-стилістичний вияв, комунікативно-прагматичні потреби, експресивний синтаксис, мова українських масмедіа.

SYNTAX UNITS IN THE LANGUAGE OF THE NATIVE MASS MEDIA DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: CONTENT AND STRUCTURE UPDATE

Inna Zavalniuk

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubunskyi State Pedagogical University

Ostrozshkoho St., 32, Vinnitsia, Ukraine

e-mail: zavalniukinna@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3993-9555

Introduction. *Today's strong and indomitable Ukraine needs quality media coverage of the life of Ukrainians during the Russian-Ukrainian war, which causes the pragmatization of this area. More and more actively, journalists resort to expressing their own "I" with subjectively determined intentions, to one-way speech situations with distant communicators, as well as to express contexts in order to express the presentation. Expressiveness becomes more noticeable at the level of syntax: in the specifics of the use of its units, in the features of sentence construction and their functioning in actual contexts and headings, in updating the content and structure of syntactic constructions. Syntax traditions of Ukrainian mass media, therefore, are influenced by non-linguistic factors (social, individual authorship, etc.) caused by the war and the world reaction to it.*

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the main trends in the stylistic use of syntactic units in the language of the Ukrainian mass media during the period of the Russian-Ukrainian war.*

The following tasks were set: a) to trace the main changes in the content and structural design of the syntactic units most used in the media text; b) to determine the functional load of the studied structures in the language of modern Ukrainian mass media; c) to outline the stylistic capacity of syntactic units in the language of the mass media, taking into account extralinguistic factors (journalist's intention, social need, time requirement, need for expressiveness, etc.).

Methods. *The main research methods were the descriptive and observational methods, which were used to differentiate the structural-semantic varieties of syntactic units, as well as the functional analysis method - to determine their stylistic load.*

Results. *Changes in the language of modern Ukrainian mass media primarily affect the semantic content of the main clauses. The names of institutions, organizations, authorities, positions, participants in military operations, developers of projects, users of services, names of actions, objects, etc., which are especially important today in the life of our country, which are caused by socio-economic and political transformations in Ukrainian society as well as the circumstances of an irresistible force – the Russian-Ukrainian war. In the role of the subject are proper names, which have a metonymized expression, function as well as actively, as a means of realizing the dynamics of the presentation, the principle of "direct speech" and, at the same time, talking about the context. There is a noticeable positive trend towards the active use in the language of the Ukrainian mass media of the period of the Russian-Ukrainian war of our native intertextual headings, composed of various types of simple and complex sentences. A tendency to*

actualization as headings of simple two-syllable sentences, which are used independently, without pretexts, is evidenced.

New phenomena have also been observed in the use of inserted units in the language of modern Ukrainian mass media. In particular, this is the method of deciphering nominative units, presenting them as inserted phrases in the original language; the use of information and reference inserted units that specify, specify, supplement, expand the opinion.

It is noticeable that the activation of expressive interrogative structures strung together in chains, which contributes to the expression of stylistics and aesthetics of the presentation in media texts, the creation of an emotional flavor, and the decoding of the author's intention.

New phenomena have also been observed in the use of inserted units in the language of modern Ukrainian mass media. In particular, this is the method of deciphering nominative units, presenting them as inserted phrases in the original language; the use of information and reference inserted units that specify, specify, supplement, expand the opinion.

Originality. *Syntax of the language of the Ukrainian mass media at the beginning of the 21st century has been researched quite fully: the figures of expressive syntax are described, the infrastructure of sentences of the journalistic style and the phenomenon of ellipsis in it are analyzed, a comprehensive analysis of syntactic units are carried out, and the integrability of media syntactic expressiveness is outlined. However, changes in the syntax of media texts continue: expression is replaced by a standard, verbosity is leveled by clarity of presentation, sentence structures are updated in the direction of simplification. That is why the analysis of some syntactic structures used in the language of mass media texts during the period of the Russian-Ukrainian war is relevant, considering their content and modification of the structure.*

Conclusion. *In the language of the Ukrainian press of the third decade of the XXI century there are noticeable changes and new trends in the stylistic coloring and functioning of syntactic units, caused by the influence of not only communicative and pragmatic factors, but also social, in particular, the circumstances of the martial law in Ukraine. A tendency to update the content of syntactic units, which acquire additional semantic and stylistic variations, is observed, which is represented in the ability to reproduce the subtlest shades of thought. Today, standard syntactic units prevail over expressive ones, and simple, uncomplicated sentences prevail over long, complicated ones. The component composition of syntactic constructions is simplified. The actualization of the phenomenon of intertextuality as an element of the culture of Ukrainian society in simple and complex syntactic constructions is traced.*

We see the prospect of further research in conducting a comparative analysis of the structure, semantics and functions of syntactic units used in the language of the Ukrainian mass media during the period of the Russian-Ukrainian war, in all-Ukrainian and regional publications.

Keywords: *syntactic unit, sentence member, simple bisyllabic/monosyllabic sentence, interrogative modality, inserted unit, new trend, intertextuality, functional-stylistic expression, communicative-pragmatic needs, expressive.*

Постановка проблеми. Сучасні українські масмедіа, швидко реагуючи на будь-які зміни, стають ретранслятором думок, позицій широкого загалу, а отже, відіграють істотну роль у розбудові української мови, формуванні її найбільш важливих тенденцій. Дослідники справедливо вважають, що «засоби масової комунікації – важливий сегмент буття сучасної людини» [16, с. 63], хоч наразі дещо звужується сфера впливу друкованих медіа, поступаючись перед інтернетовими виданнями як більш доступними медійними засобами, але в обох видах медіатекстів простежуємо динаміку мовних процесів і мовних ресурсів.

Унаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну відбулася не лише трансформація свідомості наших громадян, але й інтенсивні зрушення в системі сучасної української мови, представленій у медійній сфері передусім на лексико-семантичному й словотвірному рівнях. Словник медіа оновився, змінилися ключові слова епох, концепти. У мовленні широкого загалу ввійшли нові лексичні одиниці з військової, політичної сфер, а ті, що існували, набули нових стилістичних відтінків. Ці зміни досить помітні, яскраві, засвідчені вживанням нових чи оновлених за допомогою словотвірних формантів лексем на зразок: *русня, мопед, мінусувати, макронити, валяти шольца, забайрактарити, застінгерити* тощо. Ці та інші новоутворення, модифіковані процеси вживання слів свідчать про дотепність українського народу, незламний дух і прагнення до свободи.

Безумовно, сьогодення сильної та непоборної України потребує якісного відбиття в масмедіа життя українців під час російсько-української війни, що спричиняє прагматизацію цієї царини. Дедалі активніше журналісти вдаються до вияву власного «Я» із суб'єктивно зумовленими інтенціями, до односпрямованих мовленнєвих ситуацій із віддаленими комунікантами, а також до експресивізації контекстів задля увиразнення викладу. Як слушно зауважують Т. Євтушина, Л. Прокопенко, експресивність загалом є «сукупністю семантико-стилістичних ознак мовних одиниць, завдяки яким вона має змогу функціонувати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту висловлювання й адресата» [3, с. 296]. Експресивність стає помітнішою і на рівні синтаксису: у специфіці використання його одиниць, в особливостях конструювання речень і їхнього функціонування у власне контекстах та заголовках, в оновленні змісту й структури синтаксичних побудов. Як наслідок журналісти досягають реалізації медійними текстами двох функцій – інформативної та впливу на міркування читача чи слухача.

Традиції синтаксису українських масмедіа, отже, зазнають впливу позамовних чинників (соціальних, індивідуально-авторських тощо), спричинених війною і світовою реакцією на неї. Звісно, ці зміни не такі помітні, не одразу впадають в око, але вони є, про що і йтиметься далі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спостережено, що вже в другому десятиріччі XXI ст. українські масмедійні контексти стають дедалі більше комунікативно й прагматично зорієнтованими, оскільки журналісти прагнуть не лише інформувати, а й впливати на читацьку аудиторію через переконання, емоційні ноти в побудові та сприйнятті висловленого. «Поширення розмовної стихії, поглиблення явищ експресії та оцінності, збільшення впливу особистісного чинника» [6, с. 8], стилістична багатогранність, інтертекстуальність, інтимізація й діалогізація викладу стали тенденційними ознаками мови українських масмедіа.

Беззаперечно, що «нові трансформаційні процеси в українському суспільстві, які відбувалися до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, як-от: створення Національного антикорупційного бюро, запровадження електронного декларування, проведення податкової реформи, реформ судочинства, державного контролю, децентралізації, правоохоронних органів, оздоровлення банківської системи, створення системи електронних закупівель ProZorro, українізація ефіру та книжкового ринку тощо» [9, с. 109], істотно вплинули на тематику, зміст і мовне оформлення публікацій в українських медіа перших двох десятиріч XXI ст. Читач потребував не лише інформації з означених питань, а й коментарів, зіставлень, паралелей, закликів до спільних дій, міркувань. В арсеналі журналіста задля цього була низка різнорівневих мовних засобів, серед яких чільне місце посідали синтаксичні [9, с. 109].

Синтаксис мови українських масмедіа початку ХХІ ст. досліджено досить повно: описано фігури експресивного синтаксису, передусім явища парцеляції [4; 5; 6; 7; 10; 12; 14], проаналізовано інфраструктуру речень публіцистичного стилю та явища еліпсису в ньому [1; 2], здійснено комплексний аналіз синтаксичних одиниць [7], а також окреслено інтегративність медійної синтаксичної експресивності [3]. Проте зміни в синтаксисі медійних текстів тривають: експресію замінює стандарт, розлогість нівелюється чіткістю викладу, реченнєві структури оновлюються в бік спрощення, відбувається зменшення компонентного складу тощо.

У попередніх наших дослідженнях [6; 7; 8; 9] спростовано ідею про наднаціональну природу синтаксису, адже переконливо доведено, що в динамічній системі мови українських масмедіа синтаксис щораз-то активніше виявляє ознаки самотності, значною мірою репрезентує національні синтаксичні традиції: конструкцію речень, розподіл змістового навантаження між частинами речення, переважання тих чи тих синтаксичних засобів, що надає текстам яскравого національного колориту.

Синтаксичні засоби мови українських масмедіа періоду війни в Україні також зазнають трансформацій, компресії, актуалізації одних із них й обмеженішого використання інших, що й потребує, на нашу думку, аналізу, зіставлень й узагальнень.

Мета і завдання статті. Мета статті – проаналізувати основні тенденції стилістичного використання синтаксичних одиниць у мові українських масмедіа періоду російсько-української війни.

Поставлено такі завдання:

- а) простежити основні зміни в змісті й структурному оформленні найуживаніших у медійних текстах синтаксичних одиниць;
- б) визначити функційне навантаження досліджуваних структур у мові сучасних українських масмедіа;
- в) окреслити стилістичну спроможність синтаксичних одиниць у мові засобів масової інформації з огляду на екстралінгвальні чинники (інтенцію журналіста, суспільну потребу, вимогу часу, потребу в експресивізації тощо).

Виклад основного матеріалу дослідження. Пропоноване дослідження й отримані результати є невід’ємною частиною наукової теми кафедри української мови «Мовна параметрія українського національного дискурсу».

Зауважимо, що зміни в мові сучасних українських масмедіа торкаються передусім семантичного наповнення *головних членів речення*. Спостережено, що в мові засобів масової інформації попередніх двох десятиріч активно функціонували підмети на позначення осіб та груп осіб (частіше) сучасного політикуму, як-от: *депутат, урядовець, парламентар, активіст, посадовець, опозиціонер, соратник, лідер, фракція, парламент, електорат, опозиція, коаліція* тощо, особливо в період проведення парламентських виборів, а також представників інших галузей життєдіяльності сучасного суспільства – *журналіст, лікар, студент* тощо. Але життєві реалії вносять корективи, змінюються потреби, щось залишається, щось актуалізується нове. На передній план виходять назви установ, організацій, органів влади, посад, учасників воєнних дій, розробників проєктів, користувачів послуг, найменувань дій, предметів тощо, особливо важливих сьогодні в життєдіяльності нашої країни, які зумовлені соціально-економічними, політичними перетвореннями в українському суспільстві, а також обставинами непереборної сили – російсько-української війни. Пор.: *Рада Європейського Союзу запровадила дев’ятий пакет санкцій, спрямованих на посилення тиску на росію* (Україна молода, 21.12.2022, с. 2); *Верховна Рада схвалила так*

званий законопроект про десоветизацію (Події тижня, 08–14.08.2023, с. 4); **ПриватБанк** упорався з «хмарним середовищем» за 45 днів... (Україна молода, 21.12.2022, с. 3); **ЗСУ** атакували військові об'єкти в окупованому Криму і ведуть інтенсивні бої по всій лінії фронту (Україна молода, 06.12.2023, с. 2); Днями **Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний** здійснив мрію черкаського підлітка Івана, сина військового (Україна молода, 21.12.2022, с. 2); **Міністр оборони США Ллойд Остін** відвідав Київ за два дні до засідання у форматі «Рамштайн» (Україна молода, 22.11.2023, с. 2); **Футурологи** підготували своє бачення того, який вигляд матимуть місячні матчі (Події тижня, 08–14.08.2023, с. 9); Будь-який **інтернет-користувач** знає, хто такі тролі (Події тижня, 31.10–06.11.2023, с. 10); **Волонтерство** – це добро, зроблене тихо, вчасно й з користю для інших (Вінниччина, 04.01.2023, с. 5); **Наша лінія оборони** на Запорізькому напрямку також доволі потужна, очевидної загрози я не бачу (Вінниччина, 14.12.2022, с. 2).

У ролі підмета так само активно функціонують власні назви, які мають метонімізований вияв, але не як стилістичні маркери «експресивної оцінки – урочистості, піднесеності, влучності» [7, с. 64], як це було в попередні дві десятиріччя, а як засіб реалізації динаміки викладу, принципу «мовлення навпростець» і водночас орозмовлення контексту. Пор.: *Певний час, до формування коаліції, Польща залишатиметься без нового уряду* (Події тижня, 31.10–06.11.2023, с. 6); *І Китай, і США борються за те, [щоб прийти до нового балансу в світі, зайнявши для себе вигідну позицію]* (Україна молода, 15.11.2023, с. 5); *Ужгород сказав: ні!* (Україна молода, 22.11.2023, с. 4). У такий спосіб швидко інформують читача про реальні дії країн-партнерів, які багато допомагають у важкі для українців часи, а також виокремлюють міста України, називаючи конкретні дії людей – мешканців цих міст. Наприклад, столицю України вважають рівноправним партнером, який заслуговує на повагу й істотні кроки на шляху до євроінтеграції, що засвідчено в реченні-заголовку **Київ може стати головним реципієнтом фондів ЄС** (Події тижня, 31.10–06.11.2023, с. 7).

Варто зазначити, що донедавна, на жаль, і про це свого часу зауважувалося в дисертації [7], на шпальтах української преси початку ХХІ ст. було дуже мало іманентних українській мові різноструктурних інтертекстуальних вкраплень, переважали кальковані з мови країни-агресора на зразок: *Дали прикурити; О, спорте... Ти – допінг?; Коханню всі... покірні; Хто не встиг – той запізнився* [7, с. 56] (Але є ж іманентне: *Відстанеш годинною – не здоженеш родиною!* – І. З.)

Приємно констатувати, що в цій царині є істотні зміни, помітно позитивну тенденцію до активного використання в мові українських масмедіа періоду російсько-української війни наших, рідних інтертекстуальних заголовків, скомпонованих із різних типів простих і складних речень. Напр.: популярна нині літературна ремінісценція **З нами правда, з нами Бог – Україна вистійть і переможе** (Сільські вісті, 24.08.2022, с. 2–3) і заголовок-відгомін поеми Т. Шевченка «Кавказ»: «Борітеся – поборете, вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава, і воля святая!»; **Не цурайтесь, брати мої, свого роду й коріння** (Сільські вісті, 17.08.2022, с. 2) і такі самі слова з пісні Ніни Шаварської «Українцям» у виконанні Станіслава Городинського; **Війна на зиму повернула** (Україна молода, 22.11.2023, с. 2) і відомі слова із пісні «Осіннє золото» (слова Д. Луценка, музика І. Шамо): «*Літа на зиму повернули, Пливають в осінній хмурості...*»; **Неопалима давнина** (Україна молода, 15.11.2023, с. 9) і фразеологізм біблійного походження «неопалима купина», що символізує стійкість, незнищенність, є символом безсмертя; дослівний заголовок-українське прислів'я **Дай на три дні – візьмеш злидні** (Україна молода, 06.12.2023, с. 2) та ін. Такі заголовки, скомпоновані з інтертекстуальних вкраплень чи цілісних відомих висловлень, є емоціогенними, такими, що

проникають у сферу людських переживань. Удаючись до використання різних форм вияву інтертекстуальності, журналісти активізують «креативний план інтелектуальної діяльності» читачів, упливають на їхній «мовленнєво-мисленнєвий розвиток, залучають до мовної творчості і мовної активності» [8, с. 205].

Проте маємо визнати, що через важкі обставини життя в умовах російсько-української війни оцінні, експресивні структури сьогодні поступаються перед типізованими структурами в ролі заголовків – здебільшого простими двоскладними та рідше – односкладними реченнями, або словосполученнями, які обов'язково поглиблюють свій зміст у лідах (передтекстах). Вони зрідка вирізняються особливим стилістичним забарвленням і слугують засобом окраси мовлення, як це спостерігаємо на прикладах: *Виснажені чорноземи хліба не дадуть* (Україна молода, 21.12.2022, с. 7); *А «хмари» плывуть, інформацію несуть* (Україна молода, 21.12.2022, с. 3).

Іменникові (субстантивні) словосполучення в ролі заголовків досить активні, ними рясніють сьогодні шпальти українських друкованих масмедіа. Специфікою їхнього функціонування й причиною активного використання є розглогість змісту, акумульована в лідові: заголовок інтригує – лід конкретизує, упливаючи на вибір читача. Пор.: (заголовок) **Прогресивні сходи**. Лід: *За підсумками групової стадії Єврокубків два вітчизняні футбольні клуби продовжать свої виступи на міжнародній арені* (Україна молода, 09.11.2022, с. 14); (заголовок) **Комерційне ухиляння**. Лід: *Воєнком вирішував питання призову за 2 тисячі 600 доларів* (Україна молода, 09.11.2022, с. 3); (заголовок) **Гарячий листопад**. Лід: *На сході та півдні країни ЗСУ влаштували ворогу справжнє пекло, тому рашисти пустили в хід усю міць своєї військової й пропагандистської машини* (Україна молода, 09.11.2022, с. 2); (заголовок) **Сезон стабільності**. Лід: *Українка Людмила Кіченюк у парі з латвійкою Остапенко зупинились за крок до фіналу на WTA Finals* (Україна молода, 09.11.2022, с. 14); (заголовок) **Перегони максималістів**. Лід: *«Дніпро-1» продовжує утримувати лідерство в чемпіонаті, а наставник «гірників» розмірковує над тим, як наздогнати конкурента* (Україна молода, 09.11.2022, с. 15).

Помітно тенденцію до актуалізації в ролі заголовків *простих двоскладних речень*, які вживають самостійно, без лідів. Пор.: *Президент України вручив орден «Золота Зірка» рідним полеглому Героя з Вінниччини* (Новини Вінниччини, 01.11.2023, с. 1); *У Вінниці учні лицею № 3 передали для ЗСУ поза шляховик* (Новини Вінниччини, 01.11.2023, с. 1); *Підприємець з Вінниччини змайстрував для ЗСУ пів сотні енергоефективних буржуйок* (Новини Вінниччини, 01.11.2023, с. 2); *Уся країна писала радіодиктант* (33-й канал, 01.11.2023, с. 6). Згадана тенденція до типізації, універсалізації синтаксичних побудов-заголовків зумовлена потребою допомогти читачеві в такий складний час зорієнтуватися у великому медійному просторі, обрати найголовніше й найцікавіше. Це своєрідний компас для читача, компонент текстової парадигми. І що прозорішим він буде, то ефективніше й легше зреалізуватиме комунікативну мовленнєву функцію, слугуючи повідомленням про предмет інформації.

Спостерігаємо нові явища й у використанні *вставлених одиниць* у мові сучасних українських масмедіа. Зокрема, це прийом дешифрування номінативних одиниць, подання їх як вставлених словосполучень мовою оригіналу, напр.: *До групи, яка допомагає Україні переслідувати російських воєнних злочинців, увійшов і фонд «За справедливість» (Clooney Foundation for Justice), який шість років тому заснували актор Джордж Клуні та його дружина – юристка й адвокатка Амаль Клуні* (Україна молода, 09.11.2022, с. 6); *Ми працюємо з компанією, яка спеціалізується на тому, що називається OSINT (Open Source*

Intelligence) – дослідження на основі відкритих джерел інформації (Україна молода, 09.11.2022, с. 7); ...*Потрібна спеціальна база даних, яка зберігає ланцюжки доказів (Chain of custody)* (Україна молода, 09.11.2022, с. 7). За допомогою таких вставлень інформативного плану, поданих мовою оригіналу, журналісти створюють відчуття рівності (інтелектуальної, світоглядної, професійної) співрозмовників, доповнюючи базове речення відомостями, потрібними для реалізації належного спілкування, для більшої переконливості, і водночас вдало зреалізують функцію *розширення інформаційного простору* основного складу речення чи окремих його частин або слів, потреба в якій з'являється побіжно чи заплановано, але з однаковою настановою на створення інформаційного резонансу.

Вимогою часу зумовлено активізацію в медійних текстах *інформаційно-довідкових* вставлених одиниць, які конкретизують, уточнюють, доповнюють, розширюють думку, напр.: *Рятувальники Вінниччини підтримують функціонування 35 стаціонарних та десяти мобільних пунктів (в обласному центрі вони розташовані на вул. Замостянській, 7 та на проспекті Космонавтів, 30)* (Вінниччина, 30.11.2022, с. 1); *Презентація списків відбудеться на новому книжковому ярмарку KyivBookFest (проспект Степана Бандери, 23, ТЦ «Gorodok Gallery» / Pochayna Event Hallm) 8 вересня о 14:00* (Україна молода, 06.09.2023, с. 13); *Цього року в господарстві збільшили площі для вирощування овочевих та багатих культур (відвели під них третину своїх земель – 80 гектарів) не тільки для того, щоб заробити, а й щоб було чим поділитися з нашими оборонцями* (Україна молода, 06.09.2023, с. 7); *Так, варто додати фізичних вправ та світла, споживати більше омега-3 кислот (лосося, форелі, волоських горіхів тощо), частіше зустрічатися з друзями й робити щоденну десятихвилинну паузу для зосередження на власних почуттях (правило п'яти: смаку, зору, дотику, запаху і звуку)* (Україна молода, 06.09.2023, с. 9). Як бачимо, перших два приклади викликані до життя потребою часу, інші реченнєві ілюстрації є більш звичними, типовими, використовуваними й дотепер. І ті, і ті вставлені структури сьогодні домінують над донедавна більш активними вставленими одиницями з оцінною семантикою.

Помітно нову тенденцію до актуалізації вставлених одиниць, які розшифровують нові назви, залучені до активного побутування внаслідок розширення контактів України зі світовим співтовариством. Напр.: *Виставка «Miras. Спадщина» втілюється в межах проекту ГО «Алем» «Сенси, що об'єднують», який реалізується за підтримки Швейцарії, що надається через SDS/ШАРС (Швейцарська агенція розвитку та співробітництва, Федеральний департамент закордонних справ Швейцарії)* (Україна молода, 09.11.2022, с. 11).

Та все ж оцінні вставлені компоненти трапляються, бо процес експресивізації, орозмовлення, діалогізації медійного простору не зупинити, пор.: *Починаючи з 14 грудня освітянська спільнота просто гуде (почитайте сторінки в соцмережах!)* (Голос України, 20.12.2016, с. 3) і *У цьому й полягало деструктивне завдання роздержавлення середньої та великої промисловостей – продати все, що продається, аби заробити все, що заробляється (у масштабах цілої країни!)* (Вінниччина, 30.11.2022, с. 5). Як слушно зауважує В. Каленич, у «мові ЗМІ образні засоби функціонують сконденсовано, увиразнюють журналістське мовлення колоритністю, влучністю висловлення й імпліцитними характеристиками» [11, с. 86].

Маємо визнати, отже, що попри війну, українські журналісти сьогодні все одно зорієнтовані не на стереотип, а на індивідуалізацію власного вираження. Саме тому активним елементом їхнього авторського монологу в сучасних медійних текстах слугують експресивні синтаксичні конструкції, які мають емоційну спрямованість або слугують засобом логічного

підсилення виразності, образності. Серед таких синтаксичних структур активно вживаною є конструкція «запитання – відповідь», що утворює симбіозну композиційну єдність. Її особливість полягає в тому, що автор ставить запитання і сам на них відповідає, напр.: **Чи далеко до початку Третьої світової війни? Вона вже почалась. Ще у 2008 році, коли московські війська окупували Грузію** (Україна молода, 18.10.2023, с. 5); **Що там тепер? Десь пустка...** і так далі. **Чи надають вони робочі місця? Безумовно. І далі...** Конструкції «запитання – відповідь» є виразниками авторської модальності, дієвим емоційно-експресивним засобом. Така форма викладу матеріалу прийшла до нас із розмовного синтаксису ще на початку ХХ ст. і почала широко використовуватися в публіцистиці для поживлення розповіді й надання їй більшої сили впливу на читача. Це вияв синтаксичної експресії, який дослідники справедливо потрактовують як властивість синтаксичних форм підвищувати прагматичний потенціал висловлень, употужнюючи його лексичним значеннями елементів, що наповнюють ці синтаксичні форми [15, с. 18–19].

Останнім часом спостерігаємо ланцюги речень питальної модальності, розташовані після опорного висловлення – констатації факту. Такий спосіб структурування матеріалу, розміщення питальних побудов актуалізувався, очевидно, через потребу отримання відповіді передусім на болючі питання сьогодення, а також як спосіб зацікавлення читача, привернення його уваги до пошуку відповіді в пропонованій публікації. Пор.: **Застосування ЗСУ американських далекобійних ракет АТАСМС стало несподіванкою як для українців, так і для окупантів. І тепер погляди всіх прикуті до Керченського (Кримського) мосту. Скільки ще він простійть після отримання Україною АТАСМС? У якому обсязі його зараз використовують окупанти? І наскільки важливим для нас є його знищення найближчим часом?** (Події тижня, 31.10–06.11.2023, с. 6); **Живопис художниці відразу привертає увагу та врізається у пам'ять, немов різьблення у срібло: глибоко, контрастно. Хоча, здавалося б, що особливого в її пейзажах? У вигнутих деревах, написаних з натури у київському ботсаду імені Гришка, що похилились долу, немов стрункі гнучкі юнки у безкінечному танку по колу? У трояндах, чії пелюстки спалахують, немов фламінго пролетіли над щирими українськими луками?** (Україна молода, 18.10.2023, с. 6). Такі експресивні питальні структури, нанизані ланцюгами, увиразнюють стилістику й естетику викладу в медіатекстах, «створюють емоційний колорит, слугують декодуванню авторського задуму, що об'єктивує особливе сприймання тексту й більш ефективний вплив на свідомість читача» [11, с. 87].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. У мові української преси третього десятиріччя ХХІ ст. помітно зміни й нові тенденції в стилістичному забарвленні й функціонуванні синтаксичних одиниць, спричинені впливом не лише комунікативно-прагматичних чинників, а й соціальних, зокрема обставин воєнного стану в Україні. Спостережено тенденцію до оновлення змісту синтаксичних одиниць, які набувають додаткових значеннєвих та стилістичних варіацій, що репрезентовано в здатності відтворювати найтонші відтінки думки. Стандартні синтаксичні одиниці сьогодні переважають над експресивними, прості неускладнені речення – над розлогими ускладненими. Відбувається спрощення компонентного складу синтаксичних побудов.

Простежено актуалізацію феномена інтертекстуальності як елемента культури українського соціуму в простих та складних синтаксичних конструкціях. Джерелом цитації слугує здебільшого українська художня література та фольклор (поезія, пісенна творчість, прислів'я). Комунікативно-прагматичною домінантою функціонування реченнєвих структур з інтертекстуальними елементами стає свобода тлумачення й інтерпретацій.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в проведенні зіставного аналізу структури, семантики й функцій синтаксичних одиниць, уживаних у мові українських масмедіа періоду російсько-української війни, у всеукраїнських та регіональних виданнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатько В. В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2005. 176 с.
2. Грицина В. І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Кривий Ріг, 2002. 171 с.
3. Євтушина Т., Прокопенко Л. Інтегративність медійної експресивності (на матеріалі заголовків газети «Чорноморські новини» періоду воєнного стану). *Modern ways of solving the problems of science in the world: The VI International Scientific and Practical Conference, February 13– 15, 2023. Warsaw, Poland.* P. 296–299.
4. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ: Наукова думка, 1982. 210 с.
5. Загнітко А. Структурні і семантичні різновиди українських синтаксичних інновацій. *Лінгвістичні студії: зб. наук праць.* Донецьк, 2003. Вип. 11. Ч. I. С. 135–147.
6. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
7. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматилінгвістичні функції: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2009. 462 с.
8. Завальнюк І. Я. Специфіка й форми вияву інтертекстуальності у заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»:* зб. наук. праць Дрогобицького ДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич, 2016. Вип. 38. С. 112–116.
9. Завальнюк І. Найновіші явища і тенденції у синтаксисі мови української газетної періодики. *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects:* monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 108–115.
10. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Горлівка, 2007. 218 с.
11. Каленич В. Образність журналістського мовлення в регіональній пресі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство):* збірник наукових праць. Вінниця, 2023. Вип. 36. С. 84–91.
12. Конопленко Н. А. Текстотвірний потенціал парцельованих конструкцій: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2007. 186 с.
13. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Львів, 1999. 174 с.
14. Марич С. М. Емоційно-експресивний синтаксис української мови: навч. посіб. Київ : НМК ВО, 1992. 80 с.
15. Мороз В. Я. Експресивний дискурс: синтаксичні засоби вираження: монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 106 с.
16. Прокопчук Л., Богатько В. Регіональні інтернет-видання крізь призму чинних норм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство):* збірник наукових праць. Вінниця, 2022. Вип. 35. С. 61–69.

REFERENCES

1. Bohatko V. V. Yavyshecha elipsysu v movi suchasnoi ukrainskoi publitsystyky: dys. ... kandydata filol. nauk: 10.02.01. Vinnytsia, 2005. 176 s.
2. Hrytsyna V. I. Infrastruktura rechen publitsystychnoho styliu: dys. ... kandydata. filol. nauk: 10.02.01. Kryvyi Rih, 2002. 171 s.

3. Ievtushyna T., Prokopenko L. Intehratyvnist mediinoi ekspresyvnosti (na materialy zaholovkiv hazety «Chornomorski novyny» periodu voiennoho stanu). *Modern ways of solving the problems of science in the world: The VI International Scientific and Practical Conference, February 13–15, 2023. Warsaw.* S. 296–299.
4. Iermolenko S. Ya. Syntaksys i stylistychna semantyka. Kyiv: Naukova dumka, 1982. 210 s.
5. Zahnitko A. Strukturni i semantychni riznovydy ukrainskykh syntaksychnykh innovatsii. *Linhvistychni studii: zb. nauk prats. Donetsk, 2003. Vyp. 11. Ch. I. S. 135–147.*
6. Zavalniuk I. Ya. Syntaksychni odyntysi v movi ukrainskoi presy pochatku KhKhI st.: funktsionalnyi i prahmalinhvistychnyi aspekty: monohrafiia. Vinnytsia: Nova Knyha, 2009. 400 s.
7. Zavalniuk I. Ya. Syntaksychni odyntysi v movi ukrainskoi presy pochatku KhKhI st.: struktura ta prahmastylistychni funktsii: dys. ... doktora filol. nauk: 10.02.01. Vinnytsia, 2009. 462 s.
8. Zavalniuk I. Ya. Spetsyfika y formy vyjavu intertekstualnosti u zaholovkakh hazet Vinnychchyny. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriiia «Filolohiia»: zb. nauk. prats Drohobyskoho DPU im. Ivana Franka. Drohobych, 2016. Vyp. 38. S. 112–116.*
9. Zavalniuk I. Nainovishi yavvyshcha i tendentsii u syntaksysi movy ukrainskoi hazetnoi periodyky. *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 108–115.*
10. Ivkova N. M. Fihury ekspresyvnoho syntaksysu v suchasniy publitsystychnii literaturi: dys. ... kandydata filol. nauk: 10.02.01. Horlivka, 2007. 218 s.
11. Kalenykh V. Obraznist zhurnalistskoho movlennia v rehionalnii presi. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia: Filolohiia (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats. Vinnytsia, 2023. Vyp. 36. S. 84–91.*
12. Konoplenko N. A. Tekstotvirnyi potentsial partselovanykh konstruksii : dys. ... kandydata filol. nauk: 10.02.01. Donetsk, 2007. 186 s.
13. Koniukhova L. I. Yavvyshche partseliatsii v movi suchasnykh zasobiv masovoi komunikatsii: dys. ... kandydata filol. nauk: 10.02.01. Lviv, 1999. 174 s.
14. Marych S. M. Emotsiino-ekspresyvnyi syntaksys ukrainskoi movy: navch. posib. Kyiv: NMK VO, 1992. 80 s.
15. Moroz V. Ya. Ekspresyvnyi dyskurs: syntaksychni zasoby vyrazhennia: monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2017. 106 s.
16. Prokopchuk L., Bohatko V. Rehionalni internet-vydannia kriz pryzmu chynnykh norm. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia: Filolohiia (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats. Vinnytsia, 2022. Vyp. 35. S. 61–69.*

Завальнюк Інна Яківна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Zavalniuk Inna, Doctor of Philological Sciences, Professor, the Dean of the Faculty of Philology and Journalism of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine).

Стаття надійшла: 06.11.2023

Статтю прийнято до друку: 13.11.2023